

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v104.2024.8>*С. С. Мусаєва, Г. І. Удренас*

**ПРОФІЛАКТИКА ТА СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ
ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПРАВопОРУШЕНЬ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ**

Постановка проблеми. Головним органом у системі Національної поліції України на яку покладено обов'язок щодо здійснення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми та відносно них кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення, є підрозділи ювенальної превенції. У зв'язку з цим, реформування поліцейської правоохоронної структури зумовило необхідність здійснення трансформації діяльності окремих підрозділів Національної поліції України, які традиційно призначалися для захисту прав та свобод дітей. Підрозділи ювенальної превенції як соціально-правовий інститут є порівняно новим явищем для українського суспільства та права. Вона включає поєднання системи певних суб'єктів та їх діяльність, спрямовану на захист дитини та усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку з її боку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед основних досліджень діяльності підрозділів ювенальної превенції національної поліції України слід виокремити роботи таких науковців як: О. Горбач, І. Іщенко, Я. Квітки, О. Костилова, О. Лавренова, Т. Мінки, С. Поволоцької, О. Чернецького та інших.

Метою статті є здійснення аналізу профілактики та стану діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень неповнолітніми особами.

Виклад основного матеріалу. Підрозділи ювенальної превенції як один зі структурних підрозділів органів Національної поліції України організують і контролюють у межах своєї компетенції дотримання вимог законодавства України з питань виявлення та профілактики правопорушень, а також боротьби зі злочинністю в дитячому середовищі та за участі дітей. Підрозділи ювенальної превенції разом з головними управліннями МВС України забезпечують ефективність діяльності визначених напрямків, а саме профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей, захист дітей від посягань та жорстокого поводження щодо них, залучаючи інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції [1].

С. Г. Поволоцька наголошує на тому, що вітчизняні вчені активно використовують запозичене із закордонної наукової літератури визначення «превенція», сутність якого полягає в поєднанні всіх без виключення дефініцій, зміст яких переплітається з «попередженням правопорушень», іншими словами вказує на діяльність щодо попередження, профілактики, запобігання правопорушенням [5]. Так,

І. В. Іщенко визначає «ювенальну превенцію» у широкому сенсі, як відносно окремих видів суспільно-правових відносин, який має свій об'єкт впливу та систему суб'єктів, які цей вплив здійснюють. Ювенальна превенція одночасно є складовою частиною як ювенальної, так і антидевіантної політики держави. Врешті-решт, це врегульована нормами права комплексна система соціальних, економічних, виховних, психологічних та правових заходів впливу певного кола (системи) уповноважених суб'єктів (органів публічного адміністрування) на суспільство, родину, окремих фізичних та юридичних осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах [4].

Так, відповідно до «Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» основними завданнями даних підрозділів є:

- профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;
- ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;
- участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;
- вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми;
- вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб;
- провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти;
- взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей [2].

Так, упродовж 9 місяців 2024 року поліцейськими ювенальної превенції виявлено 63 234 адміністративних правопорушення, які вчинили 49 808 осіб, у тому числі неповнолітніх – 8 070. Найбільше адміністративних правопорушень виявлено та припинено поліцейськими ювенальної превенції у Дніпропетровській (6792), Одеській (6167), Вінницькій (4301) областях та м. Києві (5434). Стосовно осіб, які вчинили такі правопорушення складено 49 032 адміністративних протоколів та винесено 14 202 постанови про справі про адміністративні правопорушення.

У розрізі статей КУпАП, які прямо пов'язані із виконанням завдань та повноважень підрозділів ювенальної превенції щодо захисту прав дітей ситуація наступна. Стосовно неповнолітніх осіб складено:

- 63 адміністративних матеріалів за ст. 44 (Незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах) КУпАП;
- 252 – за ст. 51 (Дрібне викрадення чужого майна) КУпАП;
- 748 – за ст. 173 (Дрібне хуліганство) КУпАП;
- 139 – за ст. 173-2 (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування) КУпАП;

– 3 525 – за ст. 175-1 (Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях) КУпАП;

– 8 – за ст. 173-4 (Булінг (цькування) учасника освітнього процесу) КУпАП;

– 4 051 – за ст. 178 (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді) КУпАП.

Станом на 01.10.2024 розглянуто та прийнято рішення по 47 981 (75,8%) адміністративному правопорушенню, з них органами Національної поліції – 14 210, судами – 31 557, адміністративними комісіями – 2 214. Найчастіше до осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності за матеріалами поліцейських ювенальної превенції застосовувалось покарання у вигляді попередження (9817) та штрафу (23035) на загальну суму – 18 299 161 грн. Судами за результатами розгляду протоколів про адміністративне правопорушення, складених поліцейськими ювенальної превенції, застосовано наступні заходи впливу до неповнолітніх: попередження – 2556, догана або сурова догана – 102, передача неповнолітнього під нагляд – 51, штраф – 238.

В умовах війни найчастіше відносно дітей можуть вчинятися адміністративні правопорушення, зокрема пов'язані із цькуванням (булінгом) учасника освітнього процесу (стаття 173-4 КУпАП), у тому числі й щодо внутрішньо переміщених осіб, які зараховані до закладу освіти. За 9 місяців 2024 року складено та направлено до суду 198 адміністративних протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-4 КУпАП. З них розглянуті судами 154 адміністративні протоколи. Так, наприклад, із загальної кількості 11 протоколів про адміністративне правопорушення складено щодо керівників закладів освіти за неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу, а саме: по два – в Одеській та Тернопільській областях та по одному – в Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській та Чернівецькій областях.

Окрім випадків цькування (булінгу) також має місце й учинення дітьми спроб самогубств. Так, упродовж 9 місяців 2024 року в органах Національної поліції зареєстровано 87 самогубств, учинених дітьми, з яких у віці від 10 до 12 років вчинено 4 самогубства, від 12 до 14 років – 10, від 14 до 16 років – 37 та від 16 до 18 років – 36. За характером вчинення у більшості випадків самогубства серед дітей вчинені шляхом повішання – 45 випадків, що становить 51,7% від загальної кількості, а також шляхом падіння з висоти – 22 випадки (25,3%), шляхом отруєння – 8 випадків (9,2%). Крім того за вказаний період часу зареєстровано 438 (у 2023 році – 403) спроби самогубства дітьми. Серед найбільш поширених способів вчинення навмисних самоушкоджень є медикаментозне отруєння (223 випадки), що становить 50,9% від загальної кількості, а також нанесення тілесних ушкоджень (156 випадків) та становить 35,6%. Із загальної кількості самоушкоджень вчинених дітьми, більшість з них вчиняються дівчатами (79,9%). Вчинення навмисних самоушкоджень дітьми по Україні спостерігається у віці від 10 до 18 років. Так, у віці від 10 до 12 років зафіксовано 11 випадків, що становить 2,5% від загальної кількості, від 12 до 14 років – 91 випадок, (20,8%), у віці від 14 до 16 років – 158 випадків (36,1%), у віці від 16 до 18 років – 178 випадків (40,6%).

Серед загальної кількості навмисних самоушкоджень вчинених дітьми можна виокремити такі, які вчинені для того, щоб привернути до себе увагу батьків, родичів, коханої людини чи інших осіб та не мали на меті вчинити самогубство, хоча такі дії могли б спричинити більш тяжкі наслідки. Найбільш поширеними причинами вчинення самогубств та їх спроб є конфліктні стосунки в родині, нерозділене кохання, привернення уваги коханої людини чи батьків, які не приділяють своїм дітям достатньої уваги під час виховання. Також мають місце непоодинокі випадки вчинення дій суїцидального характеру через психічні та психологічні відхилення у дітей та у зв'язку з наявністю депресивного стану через різного роду проблеми у житті дитини.

Комунікація поліцейського з дитиною, яка вчинила спробу самогубства, є надзвичайно чутливим і важливим аспектом роботи. Важливо розуміти, що діти, які вчинили спробу самогубства, можуть бути в дуже вразливому стані, і завдання поліцейського – забезпечити їхню безпеку і надати першу допомогу, поки не з'явиться можливість звернутися до фахівців. У зв'язку з цим актуальним залишається питання моніторингу випадків учинення дітьми суїцидів та спроб самогубства, встановлення їх причин, для забезпечення проведення з такими сім'ями превентивної роботи та організації надання психологічної допомоги дітям.

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини, поліцейський підрозділу ювенальної превенції Національної поліції заводить обліково-профілактичну справу та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, дітей, щодо яких поліцейські ювенальної превенції Національної поліції здійснюють профілактичну роботу [3]. Станом на 01.10.2024 на обліку в підрозділах ювенальної превенції перебуває 2 062 дитини, щодо яких поліцейські ювенальної превенції здійснюють профілактичну роботу. За вказаний період на облік поставлено – 1 873 дитини, знято з обліку – 1 766 дітей. Відповідно до підстав постановки, на обліку перебуває: 338 дітей – засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; 193 – звільнених за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; 3 – звільнених зі спеціальної виховної установи; 252 – вчинили домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис чи виданий обмежувальний припис. Найбільше таких випадків в:

– Одеській області – 19, Чернігівській – 17, Вінницькій – 16, Кіровоградській – 15, Київській, Миколаївській, Полтавській областях та м. Києві – по 14;

– 14 538 – які впродовж року два і більше разів були притягнуті до адміністративної відповідальності. Найбільше у Вінницькій області – 59 дітей, Одеській та Тернопільській – по 58, Дніпропетровській – 40, Київській – 37, Черкаській – 31;

– 625 – які впродовж року два і більше разів самовільно залишали сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей;

– 117 – які вчинили булінг (цькування) учасника освітнього процесу, з яких найбільше у Тернопільській – 35, Львівській – 14, Рівненській та Кіровоградській – по 12, Київській – 11. При цьому 30 дітей перебувають на обліку за двома категоріями, з них найбільше у Київській (7 дітей) та Одеській (6) областях.

Так, виходячи із вищезазначеного слід зауважити, що на сьогодні, причинами, які слугують основою вчинення правопорушень за участю дітей, є тяжке матеріальне становище їх сімей, відсутність взаєморозуміння з батьками та однолітками, незайнятість, поширення таких негативних звичок, як алкоголізм та тютюнопаління, асоціальний спосіб життя тощо. У зв'язку з цим, основним напрямком діяльності підрозділів ювенальної превенції є здійснення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних проступків та адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення.

Література

1. Поняття, завдання, функції та структура підрозділів ювенальної превенції / КЕЙС заняття на тему «Правові та організаційні основи діяльності поліцейського ювенальної превенції. Нормативно-правове забезпечення діяльності підрозділів ювенальної превенції. Поняття завдання, функції та структура підрозділів ювенальної превенції. Види процесуальних документів в діяльності підрозділів ювенальної превенції, особливості їх оформлення». Львів. 2021.
2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 №1044. Дата оновлення: 21.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 12.11.2024).
3. О. І. Безпалова, Г. В. Джагупов, В. С. Макаренко та ін. Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків, 2022. 116 с.
4. Іщенко І. В. Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. С. 48.
5. Поголоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2005. 81 с.

Анотація

Мусаєва С. С., Удренас Г. І. Профілактика та стан діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень неповнолітніми особами. – Стаття.

У статті здійснено аналіз профілактики та стану діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень неповнолітніми особами, де підрозділи ювенальної превенції разом з головними управліннями МВС України забезпечують ефективність діяльності визначених напрямків, а саме профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей, захист дітей від посягань та жорстокого поводження щодо них. Окрім цього розглянуто дослідження науковців щодо визначення питання ювенальної превенції як складової частини як ювенальної так і антидевіантної політики держави, яка представляє собою врегульовану нормами права комплексну систему соціальних, економічних, виховних, психологічних та правових заходів впливу на суспільство, визначено основний нормативно-правовий акт, яким регулюється практична діяльність підрозділів ювенальної превенції. Здійснено аналіз діяльності поліцейських ювенальної превенції за 9 місяців 2024 року та досліджено результати розгляду органами, яким надано право на прийняття рішення та застосування заходів впливу до неповнолітніх за протоколами про адміністративне правопорушення, складених поліцейськими ювенальної превенції. Окрім цього, здійснено аналіз фактів пов'язаних із цькуванням (булінгом) в умовах війни відносно дітей. Досліджено питання учинення дітьми спроб самогубств, виокремлено поширені причини вчинення самогубств та їх спроб і завдання поліцейських, направлених на попередження вчинення таких дій. Разом з цим, розглянуто здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини та взяття її на профілактичний облік у зв'язку із застосуванням примусових заходів виховного

характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання.

Ключові слова: Національна поліція України, підрозділи ювенальної превенції, профілактика, булінг, відповідальність, аналіз.

Summary

Musaieva S. S., Udrenas G. I. Prevention and the state of activity of the juvenile prevention units of the National Police of Ukraine to prevent the commission of administrative offences by minors. – Article.

The article analyses the prevention and the status of activities of the juvenile prevention units of the National Police of Ukraine with regard to prevention of administrative offences committed by minors, where the juvenile prevention units together with the main departments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine ensure the effectiveness of certain areas, namely, prevention of administrative and criminal offences among children, protection of children from abuse and cruelty. In addition, the author examines the research of scholars on the definition of juvenile prevention as an integral part of both juvenile and anti-deviant policies of the State, which is a comprehensive system of social, economic, educational, psychological and legal measures of influence on society regulated by law. The author identifies the main legal act regulating the practical activities of juvenile prevention units. The article analyses the activities of juvenile prevention police officers for 9 months of 2024 and examines the results of consideration by the bodies entitled to make decisions and apply measures of influence to minors under reports on administrative offences drawn up by juvenile prevention police officers. In addition, the author analysed the facts related to harassment (bullying) of children in wartime. The author examines the issue of suicide attempts by children, identifies common causes of suicide and suicide attempts and the tasks of police officers aimed at preventing such acts. At the same time, the author considers the implementation of individual prevention measures in relation to a child and his/her registration for preventive registration in connection with the application of compulsory educational measures without placement in a school or a vocational school of social rehabilitation for children in need of special conditions of upbringing.

Key words: National Police of Ukraine, juvenile prevention units, prevention, bullying, responsibility, analysis.